

Aprenentatges
pendents arran
de la guerra
a Ucraïna

FundiPau

Crèdits

Edició i Coordinació: FundiPau

FundiPau

Autoria: Pol Bargués-Pedreny, Valeria Bello, Lluís Caelles Garreta, Jordi Calvo Rufanges, Albert Caramés Boada, Elisenda Comadrán Casas, Felip Daza Sierra, Agustí Fernández de Losada Passols, Josep Mayoral Antigas, Sandra Martínez Domingo, Nora Miralles Crespo, Ana Villellas Ariño

Novembre 2022

Maquetació: Alpres

Foto portada: Matti Karstedt (pexels)

Contacte: info@fundipau.org

Creative Commons

Amb el support de:

**Diputació
Barcelona**

Índex

- 4 Presentació: 24 de febrer de 2022, cinc de la matinada
Albert Caramés
- 5 La crisi a Ucraïna i la necessitat de polítiques de prevenció de conflictes i desarmament
Ana Villellas Ariño, investigadora de l'Escola de Cultura de Pau
- 7 Cap a una militarització global
Jordi Calvo Rufanges, coordinador i investigador del Centre Delàs
- 9 Més guerra per continuar la guerra
Pol Bargués-Pedreny, investigador principal del CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs)
- 11 Una guerra d'homes: el present desplaçat de les ucraïneses i el futur que compartirem
Valeria Bello, Universitat Blanquerna – Ramon Llull
- 13 Lliçons i reptes de gènere que ens deixa la guerra a Ucraïna
Nora Miralles Crespo, investigadora de l'ODHE (Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània), Shock Monitor i el Centre Delàs
- 16 La guerra d'Ucraïna als mitjans
Lluís Caelles, sotscaop de la secció d'Internacional de TV3
- 18 Per una seguretat comuna
Elisenda Comadran Casas i Sandra Martínez Domingo, ICIP (Institut Català Internacional per la Pau)
- 20 L'oportunitat de la noviolència: la resistència civil ucraïnesa davant de la guerra
Felip Daza Sierra, professor de la Universitat Sciences Po, París. Membre del consell de Novact i investigador de l'ODHE (Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània) i Shock Monitor
- 22 Intel·ligència urbana per la reconstrucció d'Ucraïna
Agustí Fernández de Losada Passols, investigador sènior del CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs)
- 24 La guerra d'Ucraïna. Què hem après des del món local?
Josep Mayoral Antigas, Xarxa d'Alcaldes i Alcaldesses per la Pau
- 26 Davant conflictes com el d'Ucraïna, què podem fer?
Comissió de Pensament de FundiPau

PRESENTACIÓ

24 de febrer de 2022, cinc de la matinada

Després d'infructuosos (i possiblement poc explorats) exercicis diplomàtics, el 24 de febrer de 2022, a les cinc de la matinada, les forces armades russes inicien oficialment la seva invasió al territori ucraïnès per mitjà de diversos bombardejos. Gairebé un any després, les conseqüències que se'n deriven van molt més enllà de l'impacte directe del conflicte: als milers de morts i ferits que recullen les xifres oficials, cal afegir-hi els més de tretze milions de persones que han fugit del país o que s'han hagut de desplaçar, l'ajuda militar que almenys divuit països han donat a Ucraïna (valorada en bilions de dòlars) com a principal resposta al conflicte, així com les nombroses sancions (especialment procedents de la UE), l'enorme impacte en matèria econòmica (increment de preus i dificultats en la distribució de gas i cereals) i els diferents estigmes a l'hora d'acollir i concedir asil, entre molts altres aspectes.

Si bé els escenaris sobre qualsevol possible resolució d'aquest conflicte semblen lluny (especialment els de caire més pacífic) cal començar a extreure'n alguns aprenentatges. Aquesta publicació recull les anàlisis de diverses persones i institucions amb una notable expertesa en la temàtica que aborden.

De manera coral, vol apuntar, en un primer bloc d'articles, algunes respostes en diversos aspectes, analitzant per què un conflicte com aquest ha desembocat en lluita armada, radiografiant aspectes del militarisme i les concepcions de seguretat dominant, a més d'analitzar les conseqüències en matèria de migració, gènere i de la cobertura mediàtica. Un segon bloc d'articles apunta tant bones pràctiques com desafiaments en els tipus d'intervencions, ja sigui des de la noviolència, amb la proposta d'un model de seguretat alternatiu, o des de la visió urbana i local per a la transformació pacífica de conflictes com aquest. FundiPau cloem aquest material aportant la nostra visió i algunes propostes de com podem actuar davant el conflicte.

Desitgem que aquesta publicació sigui d'interès per a un públic divers, amb diferents graus d'experiència i coneixement de les temàtiques abordades. I, sobretot, voldríem que serveixi per fomentar el debat i donar noves pistes per a seguir reafirmant-nos en la resolució pacífica i noviolenta de tot tipus de conflictes, apostant per models de seguretat compartits i influïent per a l'impuls de tot tipus de polítiques públiques de pau

[Albert Caramés Boada](#), director de FundiPau

La crisi a Ucraïna i la necessitat de polítiques de prevenció de conflictes i desarmament

Ana Villellas Ariño, investigadora de l'Escola de Cultura de Pau

La invasió de Rússia ha truncat les vides de milions de persones a Ucraïna i ha generat impactes com la inseguretats alimentària i l'alça de preus en altres latituds. Es produeix en temps de múltiples crisis interconnectades, com l'emergència climàtica i la pandèmia de la COVID-19, símptoma i efecte d'un sistema econòmic en conflicte amb la vida i al servei d'uns quants. Arriba també en una etapa d'ordre internacional multipolar i de competències múltiples, d'amenaques al multilateralisme, així com atacs a actors i poblacions apoderades o lluitant pels seus drets. També és un sistema internacional amb descolonitzacions inacabades per part d'actors hereus d'antics imperis i poders colonials. A la llum de la crisi a Ucraïna se'ns convida en aquest monogràfic a respondre preguntes com: Per què una guerra d'aquestes característiques? Quins aprenentatges podem extreure en clau de cultura de pau? Plantejo alguns punts de reflexió i propostes.

La invasió de Rússia contra Ucraïna, contrària al dret internacional i que atropella tot dret de la població ucraïnesa, ha estat interpretada de maneres diverses. Una guerra on allò que està en disputa és la democràcia, la possibilitat d'un estat

democràtic a l'altra banda de la frontera de la Rússia autocràtica; una invasió neoimperial que qüestiona el dret a existir de l'Estat ucraïnès considerant-lo com a part integral de Rússia; una invasió vinculada a la tensió geoestratègica entre els Estats Units, la UE, l'OTAN i Rússia. D'altra banda, en aquesta i altres guerres, la mateixa evolució de la dinàmica bèl·lica acostuma a generar nous eixos de disputa. És el cas de les greus violacions dels drets humans contra la població, perpetrades majoritàriament per Rússia en la seva ofensiva i ocupació, davant de les quals la posició ucraïnesa és de reclam de justícia internacional i de no impunitat. Una altra derivada és l'extensió de la guerra al conflicte econòmic internacional (principalment entre Occident i Rússia) al voltant de les sancions, o la forta implicació occidental en forma de suport militar directe a Ucraïna. Davant d'aquesta invasió, una aproximació complementària i no exclouent dels diversos elements que acompanyen la guerra i els seus antecedents –siguin causes de fons o dinàmiques del context regional i internacional– pot ser útil per abastar la complexitat de la crisi i obrir més marcs de reflexió i acció. La complexitat de ca-

pes que envolten el conflicte i l'actual escenari de retrocessos militars russos, la mobilització militar imposada per Rússia i parcialment confrontada per la població del seu país, les annexions i l'amenaça nuclear, la negativa d'Ucraïna a negociar amb la presidència de Putin, la guerra econòmica intensificada i els riscos de guerra híbrida (exemplificat en el sabotatge als gasoductes *Nord Stream 1* i *2*) generen interrogants sobre el rumb i les possibles sortides a la guerra.

Més enllà dels plantejaments en què només hi cap la derrota total de Rússia, calen més preguntes, més marcs. Quines altres vies més enllà de les ja posades en marxa podrien contribuir a altres escenaris i rumbos? Tot i saber que la guerra és resultat d'una invasió il·legal, seria possible desescalar algunes dimensions de la tensió geoestratègica internacional i que això contribuís a la recerca de solucions justes per a Ucraïna? Es pot passar d'una coalició amb biaix euroatlàntic -i part indirecta en el conflicte, amb el suport militar a Ucraïna- a una malla d'actors més àmplia i desoccidentalitzada per buscar solucions de fi de la violència acceptables per a Ucraïna i d'acord amb el dret internacio-

nal? Davant l'escenari actual de guerra sense negociacions, hi haurà molts fils que quedin per estirar-se en un futur. Per exemple, en una jornada recent del fòrum *Berlin Peace Dialogue* –celebrada sota les normes del *Chatham House*– una persona plantejava si un possible camí futur podria passar per recuperar elements relatius al diàleg polític i les grans conferències internacionals dels anys 90, com a via de construcció d'acostaments, i reimpulsar els principis que van inspirar l'acta final d'Hèlsinki i la Carta de París. Una altra persona advertia del caràcter essencialment imperialista del comportament de Rússia.

D'altra banda, la guerra a Ucraïna connecta amb alguns trets i tendències del panorama actual de conflictivitat i desafiaments globals i hi aprofundeix. El 2021, 17 dels 32 conflictes armats van ser d'alta intensitat, segons l'informe "Alerta 2022" de l'Escola de Cultura de Pau (UAB). Se seguia la tendència d'increment a l'alça d'anys anteriors i, per primer cop en una dècada, els conflictes armats d'alta intensitat van representar més de la meitat dels casos. La invasió i guerra a Ucraïna el 2022 l'augmenta. Tot i que la majoria de conflictes armats i crisis sociopolítiques són de caràcter intern o intern internacionalitzat, el cas d'Ucraïna marca una diferència, com a conflicte armat interestatal. En aquesta mateixa línia, entre les

19 tensions més greus del 2021, un terç eren internacionals. Com en el cas d'Azerbaidjan en relació a Nagorno-Karabakh i a Armènia al 2020 i 2022, la invasió russa –tot i els retrocessos militars de Rússia– pot generar nous miralls per a l'ús unilateral de la força com a via per dirimir disputes, les quals s'afegirien a precedents del passat.

Els conflictes armats continuen tenint impactes desproporcionats sobre la població civil. Algunes d'aquestes conseqüències s'han incrementat significativament, com ara el desplaçament forçat, en nivells rècord des de la 2a Guerra Mundial, tendència agreujada per la crisi de desplaçament resultant de la invasió russa. En conjunt, les necessitats humanitàries també han augmentat els darrers anys, per la cruïlla entre inestabilitat política, augment de desplaçament, crisi climàtica i pandèmia de la COVID-19, com ha assenyalat l'Oficina de Coordinació Humanitària de Nacions Unides (OCHA), que adverteix del nivell sense precedents que ha assolit la inseguretats alimentària. La resposta a Ucraïna fa més visible la desatenció d'altres crisis i els dobles estàndards.

En aquests temps de creixent inseguretats humana global, i a la llum de la crisi a Ucraïna i de la trentena de conflictes armats al món i de tants escenaris de violència i opressió, cal abordar-ne les causes, així com les condicions que les sostenen i les

fan possibles, com ara l'armament, els processos de deshumanització, els estereotips de gènere, entrecreuats amb la violència armada, entre d'altres. La despesa militar mundial va arribar el 2021 a 2,1 bilions de dòlars, màxim històric, després d'anys d'increment continuat, i els nou països nuclears han continuat amb la modernització dels arsenals nuclears, com ha assenyalat el SIPRI. Contrasta amb els irrisoris pressupostos que destinen els Estats i organitzacions intergovernamentals a prevenció de conflictes i construcció de pau, prevenció de la violència de gènere, educació per a la pau i justícia transicional, entre d'altres. Finalment, la crisi d'Ucraïna i tants altres conflictes mostren la importància crucial de l'agència i la resiliència local, i els mecanismes locals de suport i solidaritat col·lectiva de les poblacions afectades per la violència, incloent en resposta al desplaçament i la violència sexual. En aquest context, administracions locals, regionals, autonòmiques, partits i/o coalicions d'actors institucionals i de la societat civil poden ser un actor clau per empènyer els Estats a un canvi d'enfocament i impuls de polítiques de prevenció de conflictes, desarmament global i suport al teixit de societat civil.

Cap a una militarització global

Jordi Calvo Rufanges, coordinador i investigador del Centre Delàs

La guerra a Ucraïna ha exacerbat els ànims militaristes i bel·licistes a Europa. La tempestratura dels discursos del Servei Europeu d'Acció Exterior, encapçalat per Josep Borrell, augmenta, alhora que es produeix una escalada militar sense precedents, no només al continent europeu, sinó a tot l'espai OTAN i a bona part del món. Hem arribat a una fase en què es fan afirmacions que allunyen una negociació per la pau. Es diu sense embuts que la guerra només acabarà quan es guanyi, que s'utilitzarà l'arma nuclear si és necessari i que, en cas d'enfrontament nuclear, l'exèrcit rus serà "aniquilat". Però aquesta guerra abans o després acabarà i, com en tot conflicte armat, cal mirar enrere per imaginar escenaris de confrontació en un futur a curt i mitjà termini.

Una anàlisi de la militarització dels qui avui s'enfronten a Ucraïna ajuda a comprendre d'on venim per saber on podem arribar. La Federació Russa, que va dividir per 18 el seu pressupost militar després de la dissolució de l'URSS, va assolir el màxim en despesa militar el 2016 pel control militar de Crimea i de les zones ocupades en aquell moment del Donbass. Ara, tot indica que el pressupost militar de Rússia per al 2022 arribarà a xifres rècord. Per part

seva, Ucraïna i els seus aliats assoliran aquest any xifres d'increment dels seus pressupostos militars probablement superiors a les de la Federació Russa. Ucraïna ho farà per raons òbvies gràcies a l'ajuda militar de bona part dels països de l'OTAN.

Estats Units ha injectat més de 15 mil milions de dòlars a Ucraïna, la UE 3 mil milions d'euros més. A això cal sumar-hi l'ajuda directa de cada país per separat.

Una ajuda militar que ha impulsat a nivells inimaginables la despesa militar global del 2022, sobretot a curt i mitjà termini.

La Comissió Europea estima un increment de 200 mil milions d'euros de la despesa militar del conjunt dels Estats membre de la UE els propers anys (100 mil milions corresponen només a Alemanya). En total, 18 països han decidit augmentar la despesa militar i 13 pretenen assolir el 2% del PIB. Els increments més importants els protagonitzaran els països de l'Est. Polònia arribarà al 3% del PIB el 2023, Lituània al 2,5% el 2022, Letònia al 2,5% el 2025, Romania pretén passar del 2 al 2,5% els propers anys i Alemanya superarà el 2% ja aquest 2022. La resta de països han anunciat que arribaran al 2% en un termini més o menys curt de temps: Eslovàquia el 2022, Itàlia i Països Baixos el 2024, França el 2025, Suècia el

2028 i Espanya el 2029.

A Europa, la Brúixola Estratègica (la ratificació política de la qual va coincidir dramàticament amb l'inici de la guerra a Ucraïna), estableix un esforç militaritzador de la UE sense precedents. Des de la mateixa Comissió Europea, es preveuen importants assignacions pressupostàries a diverses partides militars. Per exemple, el nou *Defence Package* inclourà un pla d'acció en mobilitat militar, una proposta per a la ciberdefensa a la UE i canvis al Programa d'Inversions en Defensa (EDIP, per les sigles en anglès) per finançar compres de material militar. D'altra banda, el Fons Europeu per a la Pau, amb un sostre de despesa de 1.500 milions d'euros fins al 2027, es veurà incrementat amb tota probabilitat.

La militarització provocada per la guerra a Ucraïna afavorirà en bona mesura a la indústria militar. No només per comprar noves armes destinades a reemplaçar les enviades a l'exèrcit ucraïnès, sinó perquè els països que han anunciat increments elevats del seu pressupost militar s'embarcaran en grans projectes armamentistes, els quals buscaran no només mantenir, sinó també augmentar les seves capacitats militars. Només a Espanya, la partida per

a Programes Especials d'Arma-
ment creixerà un 72% el 2023.
Amb les dades SIPRI del 2021
sabem que la despesa militar
dels co-bel·ligerants a la guerra
d'Ucraïna (801 mil milions de
dòlars dels Estats Units i 257
mil milions d'euros dels estats
membres de la UE) era 16 ve-
gades superior a la russa. Els
increments anunciats faran que
la distància militar entre els
dos blocs sigui molt més gran.
Això potser situï el Kremlin en
una situació desesperada des
d'un punt de vista militar, en
què hi ha el risc que l'opció que
trobi per a equilibrar la contesa
sigui passar a l'escenari d'una
guerra nuclear. Aproximada-
ment 150 bombes nuclears B-61
nord-americanes estan desple-
gades a Bèlgica, Alemanya, els
Països Baixos, Itàlia i Turquia. A

aquestes cal sumar-ne 290 caps
nuclears de França i 225 del
Regne Unit, així com 5.550 dels
EUA i 6.255 de Rússia. L'ame-
naça de l'ús d'armes nuclears
tàctiques per part de Rússia o el
suggeriment de Polònia d'allo-
tjar al territori armes nuclears
pot portar a deixar en suspens
la lògica de l'arquitectura de
seguretat nuclear internacional.
Tot això pot portar a una fase
de proliferació nuclear en què
no només augmenti el risc d'un
atac nuclear a Europa, sinó que,
davant la possibilitat que es
multipliquin el nombre de paï-
sos amb caps nuclears en poder
seu, la possibilitat que esclati
una crisi nuclear és a tocar.

La militarització, causa i con-
seqüència de la guerra a Ucraï-
na, ha portat a una deriva bel·li-
cista els discursos polítics, i

militaritzarà l'economia encara
més, augmentant el poder d'un
complex militar industrial. Des-
prés del conflicte a Ucraïna, no
es voldrà renunciar als beneficis
que donava una economia de
guerra, sense importar que tot
això situï tota la humanitat més
a prop d'una catàstrofe nuclear.
La militarització que portarà
la guerra d'Ucraïna també serà
global. Si el bel·licisme hegemò-
nic aporta als seus impulsors
alguna escletxa d'èxit, serà
tristament el camí escollit per
fer front als reptes geopolítics
del futur, el màxim exponent
del qual serà la lluita per l'he-
gemonia a la regió Àsia-Pacífic
entre els EUA i els seus aliats, i
la Xina.

Més guerra per continuar la guerra

Pol Bargués-Pedreny, investigador principal del CIDOB
(Barcelona Centre for International Affairs)

Nou mesos de guerra a Ucraïna i el desastre humanitari és incommensurable – a les desenes de milers de morts o els milions de refugiats i de desplaçats interns se li han de sumar la resta d'episodis de violència com la destrucció de cases i ciutats, les violacions, les mutilacions, els traumes, les malalties que s'agreugen, els records perduts, o les mascotes abandonades. Europa, que ha condemnat la invasió des del primer moment i ha ajudat a Ucraïna a defensar-se, també pateix els seus efectes. El més preocupant és que mentre tothom malviu i s'angoixa amb la guerra i les seves conseqüències, ningú pensi en forçar la pau. I hi ha una tendència militarista en auge, una espiral bel·licista que esborra definitivament la pau de l'agenda internacional.

Com apuntava una [enquesta](#) del think tank *Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation* d'Ucraïna publicada el mes d'agost, més del 90% dels ucraïnesos pensa que poden guanyar la guerra contra Rússia. Un 80% entén que la victòria seria recuperar tot el territori, inclosa Crimea (dins d'aquests hi ha un 25% més radical que creu que la victòria seria la destrucció de l'exèrcit rus i fer fora Vladimir Putin del poder), mentre que

només un 7% acceptaria tornar a les fronteres del 23 de febrer de 2022 (Ucraïna sense Crimea), abans de l'inici de la invasió russa. A l'altra banda, Rússia ha reiterat en diverses ocasions que la guerra (o "l'operació especial", com Putin l'anomena) avança com s'havia planejat. ["La victòria serà nostra"](#), deia Putin a la plaça Roja davant la multitud a principis d'octubre. Quan els dos bàndols creuen que poden guanyar la guerra, les morts i les tragèdies es multipliquen. En canvi, les negociacions, el diàleg i la pau es fan impensables.

Des d'Europa i els Estats Units també es creu en una victòria d'Ucraïna. Al principi de la invasió, analistes estratègics consideraven que donar suport a Ucraïna era necessari perquè Ucraïna tenia dret a defensar-se i per contenir a Rússia. Ara són més optimistes, davant el progrés de l'exèrcit ucraïnès de les últimes setmanes a la regió del Donbass. Creuen que el suport a Ucraïna pot servir per capgirar el rumb de la guerra i que Volodímir Zelenski aconseguirà la victòria. Una Rússia desgastada militarment i afeblida beneficia els EUA i deixaria de ser una amenaça per als seus veïns europeus. En els últims mesos, el llenguatge bel·licista domi-

na els despatxos dels oficials. L'alt representant de la política exterior de la Unió Europea, Josep Borrell, posava èmfasi en la necessitat d'una Europa més forta: ["la UE no pot ser herbívora en un món de carnívors"](#).

El llenguatge incendiari domina els debats i les xarxes. Acadèmics i periodistes van celebrar la destrucció del pont que connectava Crimea amb Rússia. ["Feliç aniversari"](#) li deien irònicament, cruelment, a Putin, en el dia que complia setanta anys. Les represàlies de Putin, però, van ser infinitament pitjors: dies seguits de bombardeigs a diverses poblacions, inclosa la capital, Kíiv, destruint les infraestructures energètiques ucraïneses i cobrant-se víctimes civils. Davant l'atac, una altra resposta occidental contundent. A la reunió de l'OTAN del 12 i 13 d'octubre a Brussel·les, el secretari general Jens Stoltenberg va anunciar que incrementarien el suport militar a Ucraïna ["fins que calgui"](#). Més míssils perquè Ucraïna pugui defensar-se i contraatacar. Més guerra mentre duri la guerra. Així expressava aquesta espiral bel·licista el director de *Le Monde Diplomatique*, [Serge Halimi](#): "Moscou no només vol sotmetre Ucraïna, sinó dividir-la a trossos; Washington no només vol

contenir Rússia, sinó vèncer-la”. En un altre article del mateix número, Halimi també era molt crític amb la majoria de mitjans europeus que difícilment han matisat (ni molt menys criticat) accions d’Ucraïna, o de l’OTAN o de la Unió Europea i els seus estats membres, des de l’inici del conflicte per por de donar ales a Rússia. Que la premsa russa manipula ho sabem del cert; però el problema també és quan els mitjans europeus reproduïxen només informació que és favorable a la causa ucraïnesa, argumenta Halimi.

Entre tanta guerra i retòrica bel·licista, la pau es difumina. No es pot demanar als ucraïnesos que pensin en la pau quan han envaït el seu país, però i als europeus? Per una banda, és difícil que Europa pensi en facilitar la pau quan està tan a prop de la guerra, davant de tanta injustícia, urgència i por. Els estats membres de l’est de la Unió Europea viuen sota l’amenaça constant d’una

invasió russa o una escalada del conflicte que afectés el seu territori. Desconfien del Kremlin i es remeten a la història soviètica per justificar-ho. Al mateix temps, tota Europa pateix les crisis derivades de la guerra: la crisi energètica – pels talls al gas o la pujada de preus del petroli –, la crisi econòmica – una inflació desenfrenada i una devaluació de l’euro –, la crisi alimentària – s’han bloquejat els cereals i falten aliments bàsics per a moltes famílies – o la crisi de subministrament per culpa de la pujada de les matèries primeres. També pateix el que es coneix com a [atacs híbrids](#), amenaces diverses on s’utilitzen tot tipus d’armes, dels que costa trobar el responsable i que generen destrucció, inestabilitat, confusió i més por. El sabotatge que va afectar els gasoductes del *Nordstream 1* i *2* a finals de setembre n’és un exemple.

Per altra banda, és imprescindible pensar en com facilitar

la pau per evitar una escalada que portés a un [xoc nuclear](#), que desencadenaria una destrucció amb conseqüències irreparables. O per evitar que hi hagi una escalada del conflicte i que traspassi fronteres i s’hi vegin implicats altres països. També és important per començar a construir un nou ordre Europeu l’endemà de la guerra del qual Ucraïna i Rússia, tots dos, hauran de formar part. Sempre sembla impracticable i idealista forçar la pau, però mai és tard per a la desescalada ni per frenar la confrontació. Enmig de l’infern de la guerra, és fàcil identificar l’enemic, però també s’han de buscar els matisos, les semblances, el diàleg.

Una guerra d'homes: el present desplaçat de les ucraïneses i el futur que compartirem

Valeria Bello, Universitat Blanquerna – Ramon Llull

Entre les conseqüències evidents i inevitables d'una guerra, hi ha la destrucció física d'un territori i els seus habitants; una violència extrema que s'acompanya sempre de la fugida per part d'aquelles persones que poden i aconseguen deixar enrere casa seva. El flux de persones que s'han refugiat des d'Ucraïna cap als països veïns supera els set milions, segons les dades presentades per l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) l'11 d'octubre de 2022. El 86% d'aquestes són de sexe femení. Per tant, parlar dels refugiats d'Ucraïna representa inadequadament qui fuig en realitat d'aquest conflicte. Cal explicitar la veritat: en la gran majoria no hi ha dones participant en aquest conflicte, sinó fugint-ne, però tampoc no trobem la seva representació a les meses de negociació, malgrat que els estudis hagin demostrat que la presència de dones facilita la resolució pacífica dels conflictes.

No hi ha dones consultades perquè es proposin visions i alternatives a les polítiques actuals de resposta a la crisi i, si n'hi ha hagut, els resultats s'han quedat al marge de la discussió pública. Els actors involucrats en aquesta guerra han exclòs les dones, considerant-nos, com gairebé

sempre sol passar, un subjecte passiu de la política dels homes. El que se'ls ha concedit parcialment a les dones és fugir dels enfrontaments, però tampoc se'ls ha deixat decidir cap on. Dels set milions de refugiades, Rússia n'acull gairebé tres. En canvi, incloent les Nacions Unides, alguns països veïns i algunes ONG han intentat ajudar la ingent massa de persones que han estat creuant les fronteres durant aquest darrer any¹: Polònia amb un milió quatre-centes mil refugiades; la República Txeca amb quatre-centes mil; en menor mesura, Bulgària, Eslovàquia i Romania; i només unes trenta mil a Hongria. Els altres països de la UE sumen en total d'una mica més de dos milions d'ucraïneses, de les quals cent trenta mil han arribat a Espanya. El nombre de persones que estan desplaçades dins Ucraïna són més de sis milions i es comptabilitzen un total de 13 milions de desplaçats.

Enmig de tanta foscor, cal destacar que les refugiades ucraïneses encara no s'han trobat amb el rebuig que desafortunadament han experimentat i continuen experimentant les persones que fugen d'altres guerres i crisis a l'Àfrica, l'Orient Mitjà i l'Àsia. El cas ensenya, per una banda, que, si un país vol,

pot governar els fluxos de refugiats positivament i, de l'altra, evidencia que hi ha qüestions estratègiques, polítiques, culturals i socials que afecten aquestes situacions.

Les primeres, per ordre, són les estratègiques: en el context de la guerra russo-ucraïnesa, l'interès dels Estats involucrats en el conflicte es mostra que la fugida del territori va cap a determinades direccions i no altres, perquè les destinacions dels desplaçats pretenen assenyalar de qui estan fugint. Pel que fa a les raons polítiques, s'haurien d'analitzar detalladament les pautes de la inclusió dels diferents països per identificar si la governabilitat del refugi ha funcionat en menor o major mesura que a les crisis anteriors i si hi ha hagut en el cas d'Ucraïna una solidaritat selectiva. No podem evitar considerar que sobre les refugiades actuals pesa una visió i història racial i colonial, la qual ha creat asimetries i desigualtats. El racisme postcolonial existeix i negar-lo no serveix per solucionar problemes de llarga durada a la nostra història.

Probablement la lògica analítica més encertada consisteix a raonar amb les teories de Frantz Fanon, que subratllen la substància etno-política del

racisme, la qual comença amb raons polítiques i per això es condensa després en una diferent percepció cultural i social entre la població. Per tant, és possible observar que aquestes percepcions es fixen dins del coneixement de qui és benvingut i qui no en un país. Comencen amb raons polítiques i es condensen després en diferents percepcions culturals i socials entre la població². Tampoc podem deixar al marge el factor temporal: també al principi dels fluxos de refugiats sirians hi va haver importants mani-

festacions d'acollida positiva en alguns dels països de l'UE. Seria ingenu pensar que l'actual bona disposició de la ciutadania dels països de més destí de les ucraïneses continuarà així davant dels inevitables i petits conflictes quotidians, com l'increment dels preus, l'escassetat que ens espera en aquestes propers mesos, o el patiment que les refugiades sempre porten amb elles i que es fa visible amb la seva presència. Als ulls de qui no vol o no està acostumat a viure amb la diversitat, ve a "desendreçar" la necessitat actual de propor-

cionar una imatge de perfecció que pretenem factible per a les nostres societats. La perfecció que volem vendre, no només als turistes, sinó a nosaltres mateixos (com a ciutadans, per retribuir d'alguna manera els nostres esforços quotidians d'una vida de feina sense fre, la gentrificació de les ciutats), xoca amb la vida suspesa de les refugiades als centres d'acollida, congelades entre el món que tenien i el que volguessin tornar a tenir, en un present ajornat i desplaçat.

Cal una governabilitat impecable, no només de la política del refugi, sinó de la política de ciutadania, per evitar un xoc semblant. Cal també una educació cap a la interculturalitat, la igualtat, la pau i el benestar social. Tot això implica una gran inversió de fons en polítiques del benestar per a tota la ciutadania, conjuntament amb els fons d'ajuda a l'acollida. I davant d'una manca de diàleg internacional, la UE hauria de fer més esforços per obrir una taula amb tots aquells països i persones que no són parts del conflicte, per sondejar posicions, opinions i alternatives de cooperació. Cal una UE amb visió de futur, arrelada a tots els països membres en l'interès dels valors comuns d'unió i de pau davant dels conflictes, d'igualtat i de solidaritat cap a la humanitat present i futura.

¹. "Refugee Response Plan" als documents oficials d'ACNUR.

². Vegeu V. Bello "International Migration and International Security. Why Prejudice is a Global Security Threat", 2017, Routledge, New York and London.

Lliçons i reptes de gènere que ens deixa la guerra a Ucraïna

Nora Miralles Crespo, periodista i investigadora de l'ODHE (Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània), Shock Monitor i el Centre Delàs

Més de mig any després de l'ocupació d'Ucraïna per part de Rússia, els impactes de la guerra en termes de gènere són molt crítics. Públics i molt dolorosos, en casos extrems com les violacions de dones i nenes ucraïneses a mans de soldats russos a Bucha o Irpin, o profunds i més sigil·losos, com els efectes del reforç dels rols de gènere tradicionals a Ucraïna, però també a Rússia. O les conseqüències socials de l'augment de la despesa militar als països europeus i del tancament identitari i colonial de la Unió Europea, a través de figures com l'Alt representant per a Afers exteriors i Política de Seguretat, que atia fenòmens com el femonacionalisme i justifica les violències del sistema fronterer contra les dones migrades i sol·licitants d'asil.

Pel que fa a la punta de l'iceberg, la violència indiscriminada i massiva a l'espai públic derivada de la guerra, aquesta ha amplificat dinàmiques ja existents contra els cossos de les dones i les nenes. Les violències de gènere i sexual ja eren, prèviament a l'ocupació russa, un problema greu entre la societat ucraïnesa, amb

150.000 víctimes i 600 dones assassinades cada any³, tot i que cert activisme feminista format al caliu de les protestes del Maidan el 2014 havia acompanyat transformacions en aquest camp, com ara l'adhesió al Conveni d'Istanbul sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers les dones l'any 2016. Amb la situació actual, es tem que la desaparició de l'Estat a les zones ocupades o bé en conflicte ha pogut augmentar la vulnerabilitat enfront d'aquest tipus de violència. Per altra banda, la violació com a arma de guerra, que sabem que l'exèrcit rus va aplicar com a venjança a les zones properes a Kiïv, tampoc no és un fenomen circumscribit únicament a la situació actual. Les evidències recollides per organitzacions de dones i humanitàries al Donbass -després de l'inici del conflicte entre el govern ucraïnès i grups independentistes prorussos l'any 2014- apuntaven que ambdós bàndols havien exercit violència sexual⁴, incloent-hi violacions contra civils o activistes a les àrees afectades per la guerra. Aquesta violència implicava, també, un agreujament de dinàmiques com el tràfic de

dones amb finalitat d'explotació sexual, que estaria succeint també, [segons l'Oficina de Nacions Unides sobre Crim i Drogues](#) (UNODC), en l'actual context, en què més de 8 milions de persones han hagut de desplaçar-se internament i 7,7 milions han fugit del país.

Però més enllà de l'agreujament de les violències, de l'esquinçament de les xarxes i de l'empobriment general de la població que ha de fugir improvisadament, hi ha altres conseqüències que passen molt més desapercbudes o que, fins i tot, s'acaben normalitzant, com el reforçament d'estereotips de gènere tradicionals i l'orientació funcional d'aquests cap al sosteniment de la guerra. Si bé és cert que hi ha un nombre elevat de dones combatent o realitzant tasques logístiques a la rereguarda, com a mínim al bàndol ucraïnès, el conflicte no escapa de l'eterna lògica bèl·lica, en què les dones i les criatures abandonen les seves cases i ciutats, mentre que els homes són mobilitzats per a la guerra i, com en aquest cas, se'ls prohibeix marxar del país. Tampoc la mobilització de les dones cap al front es un fenomen nou, de

fet, en l'imaginari col·lectiu es vincula amb "l'avenç" que va suposar la incorporació voluntària d'unes 1.500 dones a files de l'exèrcit ucraïnès⁵ a la guerra del Donbass, entre d'altres al batalló Aidar de voluntàries, denunciat el 2014 per Amnistia Internacional per abusos i crims de guerra al nord de Luhansk⁶. Les dones també combatien en defensa de la República Popular de Donetsk⁷.

En el cas de les masculinitats, en canvi, la tendència és al tancament, si és que la militarització de les dones pot considerar-se obertura. Per la recentralització d'espais de decisió i poder en un grup d'homes experts en seguretat nacional, encapçalats per un "heroi llibertador" personalitzat en Zelensky, que part de l'activisme d'esquerres del país tem que apuntali, en el fragor de l'emergència, un procés de retrocés en drets i llibertats que ja era previ a l'ocupació russa i que l'ha dut a impulsar mesures com la il·legalització de partits comunistes i socialistes sota la llei marcial⁸. Però també pel constrenyiment de la masculinitat normativa en la figura del soldat, no únicament per al cercle dirigent, sinó en general, amb la obligatorietat dels homes d'entre 18 i 60 anys de romandre al país, que de facto actua com a una forma de reclutament forçat⁹. Una obligatorietat que es desplega ajudada per la repressió,

la pressió social i l'estigma que enfronten els homes que es neguen a anar a la guerra, que en alguns casos fins i tot són empresonats sota l'acusació de traïció o de ser espies russos¹⁰. La mobilització militar forçada afecta també centenars de milers d'homes a Rússia, després de l'anunci de mesures de reclutament de més de 130.000 reservistes i joves, que ha augmentat substancialment el nombre de russos que intenten fugir del país¹¹.

Aquesta masculinitat unívoca a la qual es tendeix en contextos de guerra, es caracteritza, també, per la imposició fèrria de la norma cis-heterosexual i pels impactes específics que la violència del conflicte té en les persones LGTBI+. Ja no només per la por que expressen moltes activistes gais, lesbianes, trans o queer ucraïneses a l'homofòbia furibunda del govern rus a les zones ocupades per l'exèrcit, també per les represàlies a les zones controlades pel Batalló Azov ucraïnès, on també es podria imposar un règim de control social i sexual molt restrictiu, malgrat que la guerra fa amics estranys i, en alguns casos, les mateixes organitzacions LGTBIQ+ financen la unitat militar ultradretana, que fa 10 anys terroritzava aquesta comunitat als carrers¹². Alhora, la població trans femenina es troba atrapada en un país-presó que, en molts casos, no les

deixa sortir quan són aturades a les fronteres del país, perquè el gènere dels seus passaports no concorda amb el gènere cap al qual han transitat¹³.

Els reptes, en conseqüència, que el conflicte d'Ucraïna ens deixa en termes de gènere són diversos. En primer lloc, la necessitat de reconèixer, visibilitzar i perseguir els crims de guerra comesos contra les dones, malgrat la dispersió de les víctimes, la prevalença d'aquest tipus de violència al país, la impunitat de què gaudeixen els seus perpetradors i les infradenúncies per por a l'estigma. Considerant, a més, el moment de debilitat i menyspreu, fins i tot es podria dir que de cert desballestament, del Dret Internacional, dels Drets Humans i dels mecanismes de justícia internacional. Però també la militarització social de la població i, especialment, de les dones, que tot i ser comprensible com a resposta a l'ocupació, ha generat certa dificultat a l'hora d'establir aliances clares entre el moviment de dones a nivell global, el feminisme pacifista i part del feminisme ucraïnès que demandava l'enviament d'armes i la intervenció de l'OTAN. És imprescindible generar aliances per la pau, el diàleg i la justícia que superin aquestes diferències conjunturals.

Finalment, ens enfrontem a una guerra amb enormes

translacions materials per a les vides de les dones als estats europeus, que augmenten els pressupostos en defensa i en militarització de fronteres a costa de la inversió social, fins i tot apel·lant al feminisme i la llibertat sexual, en un clar exercici de femonacionalisme i homonacionalisme colonial. El nostre jardí d'exòtiques plantes verinoses i carnívores, enfront de la selva que hem de civilitzar, disciplinant, assassinant o deixant morir els qui l'habiten, sense que això afecti la percepció moral de ser els

bons de la història. Toca posicionar-nos fermament contra el finançament de la indústria de la mort, però també de les polítiques globals, regionals i locals que alimenten les guerres en les seves lluites pel control de recursos, que gaudiran unes elits cada vegada més riques. El conflicte a Ucraïna reforça la disjuntiva davant la qual ens trobem: un estat d'emergència securitària i militar asfixiant, amb tots els recursos de l'Estat dedicats a combatre enemics externs i interns, amb retrocessos en els drets de les dones,

de les migrades, de les persones LGTBI+, amb desigualtats extremes en l'accés a recursos i cobertura de necessitats bàsiques, enmig d'una crisi climàtica ja irreversible. O la construcció i enfortiment d'alternatives sistèmiques que ens permetin, no només sobreviure, sinó viure amb dignitat, articulant-nos entorn de la cura col·lectiva, sense violències, sense desigualtats. Les feministes pacifistes, un cop més, escollim la vida.

Foto d'Anastasiia Krutota (unsplash)

³. <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/kyivs-continuing-failure-implement-istanbul-convention>

⁴. <https://womensmediacenter.com/women-under-siege/evidence-mounts-in-ukraine-that-both-sides-are-committing-sexualized-violence>

⁵. <https://inews.co.uk/news/long-reads/ukraine-donbass-war-women-military-female-volunteers-36228>

⁶. <https://www.amnesty.org/en/documents/EUR50/040/2014/en/>

⁷. <https://www.theatlantic.com/photo/2015/03/beauty-in-the-ceasefire-a-pageant-in-donetsk/387247/>

⁸. <https://novaramedia.com/2022/03/24/is-zelenskyy-cracking-down-on-the-ukrainian-left/>

⁹. <https://foreignpolicy.com/2022/07/15/ukraine-war-conscription-martial-law-men-gender-human-rights/>

¹⁰. <https://en.connection-ev.org/article-3614>

¹¹. <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/27/we-want-to-run-russian-men-fleeing-conscription>

¹². <https://www.washingtonpost.com/world/2022/06/10/ukraine-lgbt-rights-war-european-union/>

¹³. <https://www.euronews.com/2022/03/22/lawful-transphobia-stopping-ukraine-s-trans-community-from-fleeing>

Algunes reflexions sobre la guerra a Ucraïna... i sobre la guerra arreu

Lluís Caelles, sotscaop de la secció d'Internacional de TV3

Fa unes setmanes viatjàvem des de Pokrovsk, al Donbass, fins a Dniprò, en un tren especial: el tren dels ancians i els malalts que fugen del front de guerra. Un tren que surt cada dia, sense excepció, des d'aquell racó de la castigada província de Donetsk, cap a l'oest del país. Fèiem el seguiment de dos ancians malalts que un grup de voluntaris havia evacuat -literalment sota les bombes- de Bakhmut i Toretsk. Tots dos ens explicaven la desgràcia que la guerra els havia dut. En acabar les entrevistes, i atrets pels focus i per l'utilatge de televisió, els altres passatgers van arrencar a contar els seus infortunis. Històries de dolor i de desesperança. Ens expliquen "la guerra."

La guerra és el patiment de la gent. Al camp de batalla que dibuixen els estats majors hi ha pobles i ciutats, amb les seves cases, botigues, escoles, cinemes, hospitals, teatres... hi ha la vida de la gent. Per això, l'ABC de la cobertura informativa d'una guerra arrenca amb una obligació: ser-hi. Sembla fàcil, però no ho és. No ho és perquè cal voluntat de ser-hi. I no parlem tant dels reporters -a les redaccions hi ha professionals disposats a ser-hi- com de les organitzacions informatives. Tenir gent sobre el terreny és costós. I la convicció editorial

que s'hi ha de ser ha d'anar acompanyada de la decisió financera de -permeteu-me la llicència- cobrir la cobertura. En un entorn de mitjans descapitalitzats i, sovint, dependents de fonts de finançament (públiques o privades) que el que fan és invertir en la seva pròpia imatge, el criteri informatiu deixa de ser l'eina que tot ho mou.

Una guerra entre guerres

El conflicte a Ucraïna sembla que s'escapa una mica d'aquesta contenció. Els desplegaments informatius han estat -i són encara- inusualment poderosos. Opinadors, analistes, periodistes... tots n'hem buscat els motius. Proximitat geogràfica amb el territori UE, proximitat cultural amb un país que vol assemblar-se a l'Europa liberal, proximitat religiosa per les arrels cristianes comunes, per al sotrac de l'inquietant imperi postsoviètic, per a la pèrdua de benestar, per a l'escampada del conflicte, per a la guerra nuclear. Ucraïna ha atret tots els focus, però paradoxalment, ha evidenciat que hi ha més de 20 conflictes oberts arreu del món amb una cobertura informativa escassa o gairebé inexistent. Molts mitjans han fet acte de contricció recordant guerres sagnants com la del Iemen, el Tigre, Síria, Iraq, el Kurdistan,

Nigèria, etc. El pòsit que deixa el nostre relat informatiu, però, és que hi ha llocs on la guerra forma part de l'estat natural de les coses. I deixar arrelar aquesta idea ens allunya de la humanitat, que és alhora condició i aspiració.

I de la mirada cap a la guerra se'n deriva la mirada cap a les seves conseqüències. La sortida massiva d'ucraïnesos buscant refugi a Europa ens ha descobert una Unió Europea sensible i solidària amb les víctimes de la invasió russa. Els mitjans ho hem explicat amb detall. Fins i tot amb l'encomiable vocació de posar el focus sobre la gent que pateix. Però igual que ha passat amb la guerra, la generositat europea ha fet més sagnant l'extrema duresa amb què Brussel·les -que és una manera difusa d'anomenar la resta de capitals europees... nosaltres, vaja- tracta els refugiats quan venen de Síria, d'Afganistan, de l'Iraq o de Mali.

Context i esforç per informar

Parlar de "la guerra a Ucraïna" sense cap més matís ja és enganyós. Procuo en cada crònica posar un bri de context: "La guerra d'Ucraïna provocada per la invasió russa". En aquesta guerra hi ha un agressor i un agredit. L'equidistància ha de guiar la primeríssima aproximació al que passa, però el

relat que se'n deriva no pot ser equidistant. Un exemple real: Si Nacions Unides conclou que les tropes russes són responsables de “la gran majoria de violacions, incloent-hi crims de guerra”; i que les ucraïneses “també han vulnerat la llei humanitària internacional en alguns casos, incloent-hi dos incidents que poden ser crims de guerra”, retorçarem la veritat si titulem: “L’ONU acusa Rússia i Ucraïna de cometre crims de guerra”. En l’informe que ens ocupa en aquest exemple, Nacions Unides no posa al mateix nivell Moscou i Kíiv.

Esbrinar el què passa de debò en un lloc on és complicat moure’s, tenir fonts fiables i recollir testimonis, no és fàcil. Els professionals sobre el terreny es veuen obligats, sovint, a recórrer exclusivament a l’atribució d’informació, una pràctica lloable, però que no es pot convertir en eina única. Hem vist amb freqüència els canals de comunicació del govern ucraïnès informar de víctimes civils i els portaveus russos negar-ho (i fins i tot acusar Kíiv de fer servir actors i actrius per simular massacres). Davant d’això no n’hi ha prou amb allò de “X diu que plou, Z diu que fa sol”; cal sortir al carrer a veure quin temps fa. La boira que els dos bàndols llencen sobre el conflicte només s’esvaeix amb informadors sobre el terreny que miren de veure el que passa sense intermediaris, busquen fonts de primera mà i testimonis directes, i fan servir el vell utilitatge del

periodisme: preguntar, repreguntar, confirmar, contrastar. I tornem al nus de tot plegat: el cost. El New York Times, una de les organitzacions amb més múscul informatiu del món, té sobre el terreny un eixam d’enviats especials. I té a la redacció un altre equip de periodistes de dades i verificadors. Això els ha permès documentar la massacre de Butxa o el contingut de les trucades dels soldats russos a les seves famílies amb un detall i una solvència incontestables davant la propaganda. Deixeu-m’ho dir una vegada més: la qualitat necessita recursos.

L’uniformador focus dels mitjans

Però amb els recursos no n’hi ha prou. Els mitjans de comunicació som, en bona part, responsables de l’aparença dels paisatges compartits col·lectivament. El món és tal com el pensem. I la premsa ens va subministrant els esbossos per poder-lo pensar. La guerra -la d’Ucraïna, també- la construïm amb “l’ajuda” d’uns mitjans que ens realimentem. Ens mirem els uns als altres i acabem posant el focus, gairebé tots, sobre els mateixos llocs. Exemples: El front de guerra, els estats majors, els governs, les cancelleries internacionals, les zones castigades pel foc i la destrucció... Cal mirar-hi, però hi ha més racons i més punts de vista que costa entrar a les agendes informatives majoritàries. L’estudi que han fet Felip Daza i Lorena Sopena sobre les iniciatives basades en la no-violència davant la invasió russa d’Ucraï-

na mostra que hi ha racons del paisatge on la llum dels *media* hi arriba amb poca intensitat. Els “llocs comuns” sovint enfosqueixen llocs que no han arribat a ser comuns perquè el consens tàcit dels mitjans els ha deixat al racó. No cal buscar conspiracions. De vegades és més senzill: inèrcia.

La guerra a Ucraïna ens confronta amb una de les grans debilitats del periodisme que fem: la rapidesa i el consum ràpid d’informació. Els temes caduquen i els seguiments escasegen. Obrim edicions amb els grans compromisos de cimeres i trobades dels governants, però difícilment els sotmetem a un escrutini posterior curós i exhaustiu. De nou, recursos escassos i, sovint, confusió d’interessos.

Deixeu-me, però, tornar al tren de Pokrovsk. Les històries de la gent, com els passatgers del tren de la resignació, intenses i lacerants, són el que ens enganxa a la informació. Som una teranyina d’emocions i ens arriba el que ens emociona. S’atribueix a Stalin aquella frase que un mort és una tragèdia, mentre que milers de morts són una estadística. Els periodistes tenim l’encàrrec d’explicar la guerra, que és una tragèdia, perquè ningú no la pugui convertir en una seca estadística. Per això és vital ser-hi. Per veure-ho, viure-ho i explicar-ho. Tan senzill i tan complicat.

Per una seguretat comuna

Elisenda Comadran Casas i Sandra Martínez Domingo, ICIP (Institut Català Internacional per la Pau)

Fins ara, el creixent nombre de conflictes armats a la perifèria europea no havia alterat directament l'hermètica vida del Vell Continent. Si bé l'ordre multilateral ja feia temps que estava sent soscavat per diferents actors i polaritzacions, l'inici de l'ofensiva russa i l'esclat de la guerra a Ucraïna s'ha traduït en una adopció de decisions polítiques urgents sense precedents, tant en matèria econòmica, tecnològica i industrial, com militar. Aquesta dinàmica de mesures reactives ha suposat el capgirament de la doctrina de diversos països, evidenciant així el sacseig geoestratègic que està vivint Europa i el qual ens situa davant el naixement d'un nou ordre polític mundial.

La situació de tensió i violència actual posa en risc l'estabilitat europea des de molts angles solapats i, per tant, problematitza la pròpia noció de seguretat. Si bé és en els sacsejos on revifem les preguntes i en sorgeixen de noves, enmig d'aquest panorama d'incerteses, la política comuna de defensa sembla erigir-se públicament com una resposta inqüestionable quan realment –si atenem al passat– hauria de plantejar-se com una oportunitat per al seu mateix qüestionament. La memòria històrica del continent ens

convida a posar sobre la taula les lliçons apreses i a interrogar-nos de manera profunda i asserenada sobre el model de seguretat global i sobre l'arquitectura de seguretat europea.

En el moment que una guerra esclata, l'ordre europeu de seguretat es mostra com a fallit. Si bé és necessari fer un exercici retrospectiu —Què ha anat malament? Com podríem haver evitat aquesta situació?— això no és suficient. Cal repensar marcs lluny de l'abstracció i la ingenuïtat, i consolidar les bases i els pilars d'una seguretat europea que estigui a l'alçada dels reptes i necessitats a mig i llarg termini. El rearmament a Europa amb el pretext de la contenció i dissuasió a Rússia reitera els patrons de la política de blocs que va caracteritzar la Guerra Freda i s'allunya d'un esquema de seguretat europea que tingui com a objectiu últim la sostenibilitat de la vida, el que realment hauria de ser l'epicentre de tota política pública.

La inversió militar és una estratègia que té com a finalitat la seva pròpia justificació. Actua com a arma de doble tall des del moment en què la guerra està subjecta a la dinàmica perversa de l'escalada de la violència. El passat ens assenyala que la lògica de dissuasió és paradoxal

i tòxica, perquè t'obliga a armar-te perquè l'altre no t'agredeixi, i així successivament. Però on queda l'òptica humana i comunitària i el sentit més integral de la seguretat –física, psicològica, econòmica i política– quan la seguretat s'equipara i es limita a la defensa? Per què és la política més comuna si no hi ha cap evidència que la militarització aportí una seguretat real i quotidiana?

L'actual ritme de cursa armamentista i despesa militar creixent es mou en l'esfera d'immediatesa pròpia de la guerra, però no es tracta tan sols de condemnar el rearmament i la militarització en un escenari curterministes -que també-, sinó d'alertar sobre els seus riscos i de plantejar altres opcions possibles, per molt que a hores d'ara no ens semblin probables. Es tracta de ser conscients que la pau és un camí i que, com a tal, requereix la readaptació permanent i la transformació de les estructures mitjançant una lògica de construcció i de procés. La pau a Ucraïna no s'assolirà per via de la derrota militar d'alguna de les parts, sinó mitjançant la creació d'un sistema que ofereixi garanties de seguretat, tant a Rússia com a tota Europa.

Així doncs, parlar de replante-

jar l'arquitectura de seguretat europea passa, necessàriament, per revisar la relació atlàntica amb els Estats Units d'Amèrica, però també amb la Federació Russa. També implica recuperar paradigmes i propostes oblidades o descartades (inclús considerades desfasades) com la "seguretat comuna" o "seguretat compartida", una postura que es va instaurar en la política institucional europea de la Guerra Freda i que va propiciar la creació de l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació Europea, l'OSCE.

L'aposta per alternatives a les lògiques de confrontació i militarització, des dels elements bàsics de la seguretat comuna, implicarien que tota actuació passés per reconèixer i advocar per la interdependència, la responsabilitat compartida i la construcció de confiança. Aquest arquetip s'allunyaria dels principis de l'ordre de seguretat europeu actual que té com a mitjà i finalitat la independència i la preservació de la integritat territorial i de la sobirania dels Estats. La seguretat comuna, pel contrari, argumenta que cap país no pot obtenir seguretat prenent decisions unilaterals sobre el seu desplegament militar, perquè la seguretat depèn també de les accions i reaccions de l'altre. Des d'aquesta lògica, la "pau armada" és un oxímoron o, si més no, es rebutja com a escenari òptim o desitjable. La seguretat comuna creu en la

cooperació malgrat tot, en lloc de la confrontació. Creu, per tant, que la seguretat només es pot (re)trobar a través de la defensa a ultrança del diàleg.

Tot apunta que, en els propers anys, tindrem una regió que –a cegues– haurà caigut en el seu propi parany en el moment que ha apostat per una seguretat basada en la despesa en armament i en la reducció de la despesa social, en lloc d'atendre les emergències humanitàries, ecològiques i econòmiques que estan quedant relegades a un segon pla. Tanmateix, encara som a temps de preguntar-nos si aquesta és la nostra seguretat i si aquesta és l'Europa que volem construir. Cal rescatar la idea que Europa, i no només la Unió Europea, en cert moment va ser entesa com a projecte de pau, nascut precisament de l'esperit de cap tragèdia "mai més enlloc". És, en el marc d'aquest anhel, que pren sentit creure i apostar pel disseny d'espais de seguretat comuna i compartida que ens convidin a plantejar-nos incòmodament que potser la seguretat no pot crear-se per si sola, sinó únicament en associació. El factor decisiu del seu èxit serà la participació ciutadana àmplia i representativa, perquè les veus de les persones més afectades per les violències siguin les protagonistes.

En un context de guerra, és més important que mai identificar propostes concretes i creatives que s'esbossen en aquesta

línia i que busquen avançar en la construcció de pau al continent europeu. Cal encarar el futur d'una manera valenta que desafii els marcs mentals als quals ens confina la realitat més imminent. Una arquitectura de seguretat "amb" i no "en contra" l'altre és una aposta democràtica radical, i pot ser l'única via que tinguem a l'abast per fer front a la multitud de reptes que se'ns presenten.

L'oportunitat de la noviolència: la resistència civil ucraïnesa davant de la guerra

Felip Daza Sierra, professor de la Universitat Sciences Po, París.
Membre del consell de Novact i investigador de l'ODHE (Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània) i Shock Monitor

La guerra d'Ucraïna, com la majoria de les guerres, no només es lliura al camp de batalla, també a pobles i ciutats a milers de quilòmetres de distància, a les converses entre veïns, les pauses pel cafè a la feina o els dinars de diumenge amb la família. L'opinió pública importa, i molt. Importa per justificar els sacrificis que els pobles han de fer per guanyar aquestes guerres. Al conflicte d'Ucraïna aquests sacrificis impliquen, entre d'altres, lleis marcial, mobilització militar de milers de joves o economies de guerra similars a les de la 2a Guerra Mundial. L'Estat espanyol, per exemple, pretén augmentar la seva despesa militar en un 25%¹⁴. Per tant, els líders polítics dediquen molts esforços a guanyar la batalla mediàtica a través dels relats militaristes, la propaganda polaritzadora i la invisibilització d'alternatives no-violentes per la resolució i transformació dels conflictes. Des de l'inici de la guerra, l'organització *Nonviolence International* ha analitzat la propaganda del Kremlin i l'opinió pública al país i ha arribat a la conclusió que la ciutadania russa no ha donat un suport explícit a la guerra¹⁵. De fet, des de l'inici de la invasió, es creu que almenys

700.000 russos han marxat del país per la creixent tensió social i la por a ser mobilitzats militarment¹⁶. Per la seva part, a Ucraïna, l'any 2015 una enquesta realitzada pel Kíiv International *Institute for Sociology* va demostrar que el 55% de la població donava suport a la resistència civil no-violenta per defensar les seves comunitats¹⁷.

En les primeres etapes de la invasió, milers d'ucraïnesos i ucraïneses van organitzar centenars d'accions no-violentes arreu del país amb impactes significatius. El projecte de recerca "la resistència civil no-violenta ucraïnesa davant de la guerra"¹⁸ explora les tendències, impactes i reptes de l'acció no-violenta durant les primeres fases de la invasió, entre febrer i juny de 2022, així com vies de suport en les fases actuals del conflicte. A través del [mapeig de 235 accions no-violentes](#) i la realització de més de 50 entrevistes a activistes, professores, autoritats locals i representants de grups autoorganitzats d'Ucraïna, s'identifica, entre finals de febrer i març, una primera onada massiva d'accions de protesta pública amb un clar component de resistència cultural contra la invasió russa, combinada amb accions d'intervenció no-vio-

lenta com la construcció d'infraestructures per bloquejar el pas de tancs, interposició física per aturar combois militars o la manipulació de senyals de trànsit per confondre les tropes russes. A mitjans de març, amb l'increment de la repressió a diferents zones del país, la no-violència va passar a expressar-se amb accions clandestines com *graffitis* dibuixats a les escoles, llaços grocs i blaus penjats a les baranes dels parcs, o la retirada de símbols russos d'edificis i monuments públics. Aquests actes van mantenir viva la moral i la resistència a les zones sota ocupació militar i van crear les condicions per a una nova onada d'accions, en aquesta ocasió, basades en la no cooperació amb els ocupants russos.

Els mitjans de comunicació internacionals van retratar aquestes accions com actes de desesperació sense impactes substancials a la guerra. No obstant, els actes espontanis sorgits de forma massiva a totes les províncies del país cal entendre'ls des de la perspectiva històrica i sociològica de la resistència no-violenta. Com la professora Olga Onuch afirma, des de l'època soviètica fins a l'actualitat, la majoria de les resistències

civils ucraïneses contra els seus agressors han estat majoritàriament no-violentes. En efecte, des del moviment de resistència cultural dels Sixtiers (1960) contra l'imperi soviètic fins a les primeres etapes de Euro-maidan (2013-14), passant per la Revolució del granit (1990) o el moviment Ucraïna sense Kuchma (2000)¹⁹, el poble ucraïnès ha fet servir la no-violència per lluitar contra la repressió i la violència institucional. Aquestes expressions organitzades de resistència civil s'articulen en xarxes informals i descentralitzades a nivell local i al voltant de centres de capital social com parròquies locals, espais culturals, escoles o caus de joves, que permeten la creació de poder popular capaç d'enfrontar-se a qualsevol agressor.

En aquest marc emergeix l'acció no-violenta amb impactes fonamentals en el transcurs de la guerra. En primer lloc, les accions de protesta i les accions de no cooperació de metges, professors i funcionaris públics van obstaculitzar el control rus dels principals nuclis urbans, la instauració de l'administració de l'ocupació o el funcionament de sistemes d'adoctrinament a les escoles de les zones sota

ocupació al sud d'Ucraïna. En segon lloc, les accions comunicatives i les xarxes de suport i informació van contribuir a la resiliència comunitària en els setges de Sumy o Chernihiv. Per exemple, les organitzacions comunitàries de base, l'organització popular als veïnats i els sistemes de coordinació amb agricultors i llenyataires van assegurar l'entrada de medicines i productes bàsics en aquestes poblacions. En tercer lloc, la resistència no-violenta ha tingut un clar component cultural que ha contribuït a consolidar una identitat ucraïnesa plurinacional. En la gran majoria de les manifestacions organitzades es mostraven banderes ucraïneses i d'altres minories del país (com la tàrtara), fins i tot a les zones tradicionalment més prorusses (com Kherson). En quart lloc, la massiva organització comunitària al país ha incorporat, per una part, milers de persones sense experiència en el món de l'activisme, en estructures auto-organitzades que s'han convertit en autèntiques escoles d'apoderament polític, i per altra, ha incrementat la cooperació amb autoritats locals per donar resposta a les necessitats bàsiques de la població. Aquest procés ha reforçat la

governabilitat local, un aspecte fonamental per continuar amb les reformes de descentralització política iniciades al 2014 a Ucraïna. Per últim, els actors no-violents han construït una infraestructura de monitoreig de crims de guerra i protecció de persones, que ha evitat la indefensió de les persones, ha apoderat les comunitats i ha salvat vides.

Coneixedores d'aquestes fortes, les autoritats ucraïneses i occidentals han localitzat i han subjugat espais d'aquest poder popular sota les estructures militars, mentre que les autoritats russes han exercit més repressió per injectar por i desarticular la resistència civil no-violenta a les zones sota ocupació. En aquesta cruïlla, cal donar visibilitat i suport als actors no-violents a Ucraïna per demostrar a la ciutadania global que sense armes és possible enfrontar-se als exèrcits, preservar el teixit social i els valors de les comunitats, així com explorar vies per reduir l'escalada bèl·lica a la regió. Capitalitzar l'experiència d'Ucraïna pot ajudar-nos a respondre de forma no-violenta altres conflictes armats al món.

¹⁴. Castro, I. (2022), "El gobierno aumenta en un 25% el gasto militar". El Diario.es. Disponible a: https://www.eldiario.es/politica/gobierno-aumenta-6-5-gasto-militar_1_9594186.html

¹⁵. Per més informació veure: https://www.nonviolenceinternational.net/nvi_ukraine_report_2022

¹⁶. Per més informació veure: <https://www.reuters.com/world/europe/where-have-russians-been-fleeing-since-mobilisation-began-2022-10-06/>

¹⁷. Els resultats originals poden trobar-se en aquest link. L'autor ha extret els seus anàlisis del següent article: Bartkowski, M., Polyakova, A. (2015). "To kill or not to kill: Ukrainians opt for Nonviolent Civil Resistance". Political Violence at a glance. Disponible a: <https://politicalviolenceataglance.org/2015/10/12/to-kill-or-not-to-kill-ukrainians-opt-for-nonviolent-civil-resistance/>

¹⁸. Daza, F. (2022). La resistència civil noviolenta ucraïnesa davant de la guerra. ICIP, Novact.

¹⁹. Daza, F. (2022). Op citada. P.18-23

Intel·ligència urbana per la reconstrucció d'Ucraïna

Agustí Fernández de Losada Passols, investigador sènior del CIDOB
(Barcelona Centre for International Affairs)

Encara que operen en els marges del mapa simbòlic d'actors, les ciutats juguen un paper que no pot ser obviat en els conflictes. Com s'està posant de manifest durant la invasió russa d'Ucraïna, tant la guerra com la pau té una forta dimensió urbana. Els centres urbans, així com els líders locals, s'han convertit en objectius prioritaris de les forces d'ocupació. Davant d'això, el municipalisme internacional s'ha organitzat reclamant la resolució immediata i pacífica del conflicte. Ho ha fet articulant mostres de solidaritat efectiva amb les ciutats ucraïneses i amb els milers de desplaçats i refugiats que fugen a la recerca d'un lloc segur. Però quan la guerra acabi, que acabarà, caldrà desplegar tota la intel·ligència urbana per garantir que la ciutadania pugui reprendre la vida en condicions de seguretat, amb tots els seus drets coberts. Les ciutats haurien d'estar en la primera línia en el procés de reconstrucció.

Efectivament, les ciutats són objectius de primer ordre en els conflictes armats. Les imatges de destrucció a Jarson, Odesa o Kíiv en són testimoni; com ho van ser les de Barcelona durant la Guerra Civil, Rotterdam o Hiroshima durant la Segona

Guerra Mundial o les d'Alep o Gaza més recentment. Són objectiu per la seva condició d'espais d'aglomeració de l'activitat política, econòmica, social i cultural. Perquè allotgen seus, infraestructures crítiques, projectes científics, intel·ligència i informació. Perquè ofereixen espai de refugi i seguretat. Perquè són, en definitiva, peces clau en la identitat i en el prestigi nacional. Mirar de destruir-les, arribar, com han fet les tropes russes, a segrestar alcaldes i líders locals, va directament contra la seva capacitat de resistència.

Davant la barbàrie, a Ucraïna, com en el seu moment a Bòsnia i encara avui a Palestina, les ciutats estan donant mostres d'un compromís infrangible amb la pau i la protecció dels drets humans. Ho fan per la via declarativa, posicionant-se políticament exigint la resolució pacífica del conflicte. També per la dels fets, coordinant la seva ajuda, mitjançant xarxes com *Eurocities* o el Pacte de les Ciutats Lliures, perquè arribi directament a on ha d'arribar. Des de material mèdic, aliments o roba, passant per camions de bombers, generadors elèctrics o autobusos, fins a material i experts per preservar el patrimoni

històric i cultural malmès pels atacs. I ho fan també acollint els milers de refugiats que han hagut de fugir, garantint necessitats bàsiques per a la vida com l'habitatge, l'escola pels infants, la salut o la feina.

Però si transcendim la realitat més immediata i posem la mirada en el futur proper, en el com seran les coses un cop se superi el conflicte, el paper de les ciutats hauria de ser determinant per garantir una reconstrucció que posi les persones, els seus drets i aspiracions, en el centre. Com s'ha vist en altres conflictes com el d'Iraq o l'Afganistan, la mobilització de grans paquets financers que serveixen per abordar grans inversions estructurals no garanteix ni el benestar, ni la cohesió social ni la prosperitat. En tot cas, el risc de caure en escenaris d'inseguretat crònica, desigualtats i corrupció és molt elevat.

Com apuntava recentment la politòloga germanoamericana Cathryn Clüver Ashbrook, la reconstrucció d'Ucraïna requerirà grans dosis d'intel·ligència urbana. Intel·ligència per posar sobre la taula solucions en àmbits crítics com la rehabilitació i construcció d'habitatges, la seguretat energètica i alimentària, la seguretat ciutadana, el

proveïment d'aigua i el sanejament, el transport públic, la digitalització, la dinamització econòmica i comercial o l'educació i la cultura. Per contribuir, igualment, que les ciutats ucraïneses i les persones que les habiten puguin liderar la seva pròpia reconstrucció, ali-neant-se amb els compromisos climàtics, apostant per la cohesió social i el benestar, recosint el teixit social i productiu. En aquest context, el coneixement acumulat per les ciutats europees i de la resta del món pot ser clau, i la diplomàcia municipal, el millor canal per a posar-lo a disposició.

No deixa de ser simptomàtic i contradictori, però, que les dues principals conferències internacionals que ja s'han celebrat per abordar la recuperació i la reconstrucció d'Ucraïna, Lugano i Berlín, no hagin comptat amb les ciutats. Malgrat que en una entrevista recent amb el President d'*Eurocities* i alcalde de Florència, Dario Nardella, la Presidenta de la Comissió Europea, Ursula von der Leyen, feia èmfasi en la rellevància de les aportacions urbanes, la realitat és que la participació de líders locals i experts en polítiques urbanes segueix essent perifèrica en un escenari monopolitzat pels governs nacionals. De fet, l'agenda de la Conferència de Berlín organitzada per la presidència alemanya del G7 i la Comissió Europea obre la porta al sector

privat, la societat civil i el món de la recerca, però no encoratja de forma explícita la participació de les ciutats, malgrat la dimensió urbana de bona part dels reptes que estan sobre la taula.

Revertir aquesta contradicció que es dona de forma massa reiterada en l'escenari de les relacions internacionals i la geopolítica, passa perquè les ciutats capitalitzin les solucions que poden aportar i posin en valor la seva especificitat; siguin capaces de reforçar les aliances amb altres actors clau com els mateixos governs nacionals, els organismes multilaterals, les organitzacions de la societat civil, l'acadèmia o el sector privat; i perfilin de manera més estratègica les seves iniciatives de diplomàcia municipal desplegant tot el seu potencial com a política pública.

Però passa també perquè els governs nacionals i els organismes multilaterals com la Unió Europea prenguin consciència que ja no operen sols en el taulel de la geopolítica. Que assumeixin que bona part de les solucions que cal posar sobre la taula perquè conflictes com el d'Ucraïna no derivin en estats fallits assentats en territoris hostils, passen per garantir el contracte social i el sistema de drets, que la ciutadania pugui viure de forma segura i amb accés a serveis públics de qualitat. Cal, en definitiva, que en-

tenguin que les competències, les capacitats i el coneixement per assegurar tot això estan, en la majoria dels contextos, en mans dels governs i els actors que operen a les ciutats. Si ho entenguessin donarien una molt bona mostra d'intel·ligència col·lectiva.

La guerra d'Ucraïna. Què hem après des del món local?

Josep Mayoral Antigas, Xarxa d'Alcaldes i Alcaldesses per la Pau

El 24 de febrer el món va canviar. La invasió de l'exèrcit de Putin a Ucraïna va tenir efectes immediats. Destrucció de les ciutats i diàspora de la població. Patiment i morts. Guerra en directe. Aquesta vegada, més a prop de casa. La ciutadania europea va reaccionar immediatament. El municipalisme també. El rebuig, de vegades amb diferents sintonies, es va fer sentir al carrer i a les institucions. L'onada de solidaritat, una vegada més, va superar qualsevol expectativa. Està bé que uns mesos després posem negre sobre blanc allò que hem après. Es tracta d'endreçar itineraris. Per fer-ho millor. Perquè, com ens passa sovint, les nostres respostes van ser més fruit del voluntarisme que del coneixement, de l'impuls que de la reflexió serena. Deu apunts per fer balanç de la feina feta i, alhora, senyalar alguns reptes que ens depara el futur.

1. Acompanyar des de la proximitat

Necessàriament la primera feina ha de ser contactar amb el col·lectiu afectat. A Granollers teníem, el 24 de febrer, 121 conciutadans nascuts a Ucraïna. Molts més a la comarca amb vincle directe amb la ciutat. Abans de fer res, és imprescindible parlar amb ells. Per abraçar-los. Per plorar amb ells. Per compartir sentiments. Perquè sàpiguen que són una part de nosaltres mateixos. Cuidar els afectes. I

treballar sobre els efectes.

Escoltar, escoltar molt per tenir una visió de primera mà de la dimensió del problema. Saber com ho viuen, com ho veuen, quines necessitats tenen, quin evolució preveuen. Mirar de posar ordre a la confusió. A la conversa surten mil coses per fer. Però també la convicció que cal actuar amb serenitat. Punt de informació, concretant i contrastant les necessitats. La síntesi és clara: espais d'informació i acollida, papers, habitatge, accés als serveis educatius i sanitaris. La clau per una bona acollida. Els ajuntaments ens hi posem.

2. Més enllà de l'administració: generar una xarxa local de suport

Aquelles primeres setmanes els telèfons no paren. Tothom vol ajudar. Les associacions, la ciutadania. Es fa imprescindible generar espais de coordinació. Cal una taula amb les entitats especialitzades en acollida, en suport a col·lectius en risc. Compartim angoixes i recursos. Especialment rellevant és el paper de la Creu Roja, que per les seves característiques té una visió integral del problema. Cal també orientar la necessitat que té la gent d'ajudar. Es tracta de donar consells clars fugint de les inevitables distorsions. Però és impossible conduir l'allau d'activisme que acostuma a acompanyar moments tan dramàtics. Els experts diuen que el resultat no sempre és l'òptim. Malgrat això,

aquesta mobilització de recursos és, per la seva generositat, un indicador positiu sobre la salut de la nostra societat.

3. Temps de governança compartida

Efectivament, s'ha de construir una xarxa local sòlida i densa. Perquè una part molt important de l'acollida es fa en un espai físic determinat. Però en moltes ocasions, la distància entre qui ha de donar respostes immediates i qui té recursos i competències és massa gran. Una bona coordinació entre els diferents nivells institucionals és necessària. Però no és suficient. L'administració local no pot ser només una mera executora de les decisions de l'Estat o de la Generalitat. Perquè el relat de la vida quotidiana, decisiu per determinar l'eficàcia de les mesures que s'adoptin, està als carrers, a les places, a les sales de reunions dels ajuntaments. S'ha d'avançar en termes de confiança i corresponsabilitat. Són temps de governança compartida. Cal intel·ligència i generositat. I posar les persones en el centre de les accions i les decisions.

4. Evitar l'oportunisme

Vivim en una època d'extraordinària tensió. D'augment de les desigualtats. Amb molts dubtes instal·lats a la societat. La nova situació generada pel conflicte obre nous escenaris. I nous ris-

cos. Atenció amb les possibilitats d'instrumentalització política. En moments com aquests, dissortadament, la demagògia és fàcil i barata. L'oportunisme pot fer molt mal. Hi ha especialistes en buscar rèdits a curt termini. Des del món local hem de generar discursos clars. Explicar-nos. Amb convicció, amb serenitat.

5. Dignitat, igualtat

Davant del drama a les portes de casa, Europa ha obert les fronteres. Hi ha un contrast evident amb el tracte rebut pels refugiats que fugen dels conflictes del Sud i de l'Orient. Curiosament Polònia i Hongria han passat de liderar la línia més dura a liderar l'acollida. La Unió Europea ha posat en marxa mecanismes i recursos per facilitar l'acollida de les persones que fugien d'Ucraïna. Era una necessitat. Però sap greu que s'hagi generat una doble vara de mesurar. Malgrat les nostres limitacions, des del municipalisme hem de treballar per acompanyar amb la mateixa intensitat les persones que acollim. Vinguin d'on vinguin. Per dignitat.

6. Mirada llarga

Quan va començar aquesta dissortada història un veí ucraïnès em deia: d'aquí uns mesos ningú ens recordarà. Tenia raó. Això serà llarg. I els efectes duríssims. Milers de morts. Milions de persones que han deixat les seves cases. Ciutats destruïdes. Però, inevitablement, la musculatura solidària ha perdut intensitat. Estarà, durant molt temps, a la nostra agenda. A les nostres ciutats hi tenim veïns que cada

dia segueixen la destrucció del seu país i el patiment de la seva gent, a través del televisor o les xarxes. Hem de continuar estant al seu costat.

7. La reconstrucció

Des del municipalisme hem de començar a treballar en el post-conflicte. A preparar-nos per l'etapa de reconstrucció, quan parin les armes. Serà el moment de participar activament en la recuperació de la vitalitat del país. Reconstrucció física i reconstrucció moral. Ho haurem de fer. Acompanyant les bones pràctiques i contribuint a falcar les estructures de democràcia local. Caldrà desplegar estratègies de diplomàcia local amb la coordinació de les xarxes de ciutats. Diplomàcia de ciutats que ja s'ha començat a expressar en les relacions de grans ciutats catalanes i ucraïneses.

8. La unitat del municipalisme

Un dels efectes, esperable, de l'agressió militar russa és la represa de la dinàmica de blocs entre estats. Hi ha l'alt risc que aquesta dinàmica es traslladi al moviment municipalista. En els difícils anys de la guerra freda, els ajuntaments van ser capaços de construir ponts i generar diàlegs i col·laboracions entre ciutats, saltant el teló d'acer. No podem perdre aquest capital. És essencial per teixir un món de complicitats amb la ciutadania com a protagonista. Si els ajuntaments parlen entre ells, la gent hi guanya.

9. Agendes de pau i convivència

Els ajuntaments hem de concretar la nostra voluntat d'esdevenir

agents de pau. La gran majoria de municipis s'han pronunciat amb rotunditat contra la invasió i a favor d'una solució dialogada del conflicte provocat per la bogeria de Putin. Ho hem fet també en molts altres conflictes. Som veu de pau. El conflicte forma part de les nostres ciutats, de la nostra societat. A molts llocs del planeta aquests conflictes presenten el pitjor rostre de la humanitat. Hem de donar forma al nostre compromís. Construir agendes de pau ens ajudarà a tractar les violències urbanes i a posicionar-nos clarament envers les causes que generen els conflictes. Agendes de pau per contribuir a canviar les coses, a les ciutats i al món. Amb l'educació com a millor instrument.

10. Calen noves regles

Avui és Ucraïna, però també l'Afganistan, el Iemen, la banya d'Àfrica. Demà serà qualsevol altre racó del món. Milions de persones han de deixar la seva terra. Fugen de la violència, de la guerra, de la fam. Busquen, simplement, un lloc per viure. Només això. Des del municipalisme hem d'emplaçar la Unió Europea a reformar la legislació que regula l'atenció als refugiats. No n'hi ha prou amb solucions a la carta. Calen canvis en profunditat. Regles clares que defineixin itineraris i drets. En defensa de la dignitat de les persones. De totes les persones.

Deu apunts per parlar, per pensar, per avançar.

Davant conflictes com el d'Ucraïna, què podem fer?

Comissió de Pensament de FundiPau

Cal reconèixer-ho: a dia d'avui no disposem d'una resposta universal, clara i suficient per aturar de manera immediata conflictes com el que té lloc en territori ucraïnès, i hem de seguir treballant per oferir alternatives creïbles. Convé recordar, però, que tampoc en són capaços els estats, amb els seus enormes mitjans i el seu immens arsenal militar. La guerra és el resultat de moltes passes prèvies que s'han fet malament, i és possible per la col·laboració de moltíssimes persones (poderosos interessos econòmics, lluites pel poder i l'hegemonia, responsables polítics que decideixen iniciar-la, comandaments militars que la planifiquen, milers de soldats que l'executen...) i pel consentiment, de vegades entusiasta, de vegades passiu, de molts milions de ciutadans d'una banda i de l'altra. Això no és fàcil de revertir.

Però això no vol dir que no puguem fer-hi res. No fer res,

no dir res, equival a acceptar allò que està passant i, per tant, fer-se'n còmplice. No volem ni podem restar callats ni inactius. A la vegada, cal seguir exercint la nostra responsabilitat d'incidència i sensibilització: s'està fent prou per aturar el conflicte? Som conscients que un dia podríem arribar a ser nosaltres a qui se'ns cridés per a ser reservistes en un conflicte? Tenim clar l'impacte que la invasió a Ucraïna té a nivell global? Ens adonem del greuge en el tracte a les víctimes que s'està donant?

Hi ha moltes coses que s'estan fent, algunes de més directes i altres de més indirectes. Alguns exemples: treball diplomàtic per trobar pactes acceptables per totes les parts; pressió política sobre partits i governs per evitar que s'apunten a incrementar l'escalada bel·licista; fer presents les opinions discrepants del discurs oficial als mitjans de comunicació; oferir informació i formació a l'opinió pública; fer créixer i enfortir la Cultura

de Pau en tots els àmbits; desenvolupar models de seguretat no militaristes i de defensa civil no-violenta; impulsar campanyes de control del comerç d'armes i de prohibició d'armes de destrucció massiva, promoure l'objecció fiscal; donar suport a les persones objectores i desertores dels dos bàndols i a les que defensen els drets humans a tota la regió (no només a Rússia i a Ucraïna, també a Moldàvia i Bielorrússia). Un dels debats de fons passa per la creixent amenaça nuclear: una aposta clara i decidida perquè les principals potències nuclears, així com els membres de l'OTAN, s'adhereixin al Tractat sobre la Prohibició de les Armes Nuclears (TPAN), seria un signe clar que volen apostar per un model de seguretat compartida

A partir d'aquestes iniciatives, ens cal continuar amb la vista llarga i el pas curt. Des de FundiPau proposem a la ciutadania algunes possibilitats:

• **Cercar la Veritat.** En els conflictes la veritat és la primera víctima. Ja acceptem que no és possible conèixer la veritat completa, però no ens hem de conformar amb empassar-nos mentides o petites veritats molt parcials i manipulades. Ben sovint, els mitjans de comunicació majoritaris transmeten

la "veritat oficial", al servei del poder. Hem de tenir sentit crític, escoltar les petites veritats de cada part i rebutjar les mentides i manipulacions que busquen justificar accions que moltes vegades són injustificables. Així, resulta difícil trobar mitjans de comunicació que aportin informació equilibrada

o que, senzillament, rebutgin el conflicte. Costa molt arribar a escoltar les petites veritats de cada part. En aquest cas, partint de la premissa que cada bàndol no és monolític, hem de poder aplaudir la dissidència tant de la ciutadania russa contra la guerra com entendre la banda ucraïnesa russòfila a l'est del

país. Si ampliem el focus, tota interacció que fem amb els altres, en qualsevol tema, pot ser un clar exercici de difusió dels valors en cultura de pau: visió crítica, escolta activa, reconeixement de privilegis, oberta a la crítica, etc.

En les nostres opinions i converses, no ens hauríem de quedar amb aquell titular còmode i que doni joc, sinó condemnar enèrgicament tota violència, tot abús, tota injustícia, vingui de qui vingui. Al mateix temps, exercitar-nos en el respecte a totes les persones, de tots els bàndols. Erradicar l'odi del nostre discurs. En altres paraules, no puc ser un activista defensor de la via pacifista si, a la vegada (i per donar un exemple),estic interrompent i vull imposar la meva visió entre els més propers.

• Posar l'educació al centre.

L'educació per la pau, crítica i en valors, tant en l'àmbit formal com en informal, fomenta una opinió pública ben informada, organitzada i activa. Un pilar fonamental de la nostra identitat. Des de les seves bases fundacionals, FundiPau ha apostat per realitzar propostes i accions d'educació per la pau, i ja són centenars les activitats que haurem fet en espais educatius formals en els gairebé 40 anys de la nostra existència. Seguim sent conscients de la petita contribució que això suposa, però a la vegada també som conscients de la persistent necessitat de contribuir a impulsar una educació en valors i crítica. Cal anar

més enllà i posar l'educació al centre, no només en l'àmbit formal ja conegut, sinó en tot espai d'interacció, tenint en compte tant el contingut com el procés i els valors a transmetre.

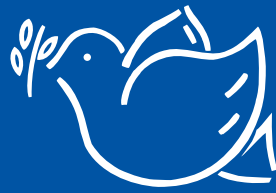
• Foment de la proactivitat.

El nostre dia a dia, i més en els temps que corren, no ens permet disposar de tot el temps que voldríem per a allò que creiem que s'hauria de fer, però sí que és la nostra responsabilitat canalitzar tot l'interès ciutadà per a exercir l'objecció fiscal i mostrar un ferm rebuig al terrorífic increment de la despesa militar. Es fa necessari participar en campanyes de desarmament amb accions de sensibilització i incidència política com la que té com a objectiu que el govern espanyol ratifiqui el Tractat Internacional sobre la Prohibició de les Armes Nuclears. El treball en xarxa amb altres entitats de pau enforteix l'objectiu d'exercir canvis legislatius i la ratificació de tractats internacionals de desarmament i compliment de les obligacions vigents (com la Llei espanyola sobre el comerç d'armes). És la nostra responsabilitat saber entendre el pols social i la transversalitat d'agendes, convocar manifestacions i concentracions, actes i conferències divulgatives, recollir signatures, etc. També cal contemplar la possibilitat d'acollir persones refugiades, objectores, desertores i defensores de drets humans. La seva necessitat es pot canalitzar cap a un testimoniatge de gran vàlua per enten-

dre millor el nostre entorn.

• **Aproximar-nos al moviment per la pau a casa nostra i dialogar-hi.** És indubtable que volem fer sentir el nostre missatge i les nostres propostes, i que, per descomptat, valorarem el suport tècnic, humà i econòmic que se'ns pugui aportar. Enfortir les entitats del sector és la manera d'augmentar la seva capacitat transformadora. Però des de FundiPau també fem un exercici d'autocrítica, conscients que la mobilització social (si comparem, per exemple, les manifestacions de la guerra d'Iraq al 2003 amb les actuals) ha disminuït ostensiblement fruit, entre d'altres factors, d'una transmissió insuficient del nostre missatge i la no prou ràpida actualització d'agendes.

El nostre compromís i responsabilitat és seguir treballant en els nostres dos àmbits de treball històrics: 1) Sensibilització, acció sobre l'opinió pública, educació, cultura de pau; i 2) Pressió política per transformar la realitat. Tanmateix, es fa necessària una major consolidació de missatges i actuacions, però sobretot treballar per a propostes i alternatives plausibles i que responguin a necessitats ciutadanes (comprensió de dinàmiques a casa nostra, entendre el valor de l'entorn digital, apostar i incidir per polítiques públiques de pau aterrades, etc.).

FundiPau

C/ Erasme de Janer, 8, entl. despatx 6
08001 Barcelona - Tel. 93 302 51 29
info@fundipau.org - www.fundipau.org

FundiPau és una ONG nascuda el 1983 que treballa per un món en pau.

A través d'una opinió pública cada cop més informada i activa, impulsa tots aquells canvis culturals i estructurals que facin possible l'erradicació de la violència com a forma de relació entre les persones i els pobles. Realitza activitats d'educació, sensibilització, incidència política i mobilització social per la pau, el desarmament i la resolució noviolenta dels conflictes.

Amb el support de:

**Diputació
Barcelona**